

УДК 1:316.3+17+123

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2021.2.11>**Нівня Ганна Олександрівна**

кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціально-економічних дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ
вул. Успенська, 1, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-0392-7392

ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО ПЕРЕД ЛИЦЕМ СВІТОВОЇ ПАНДЕМІЇ

Світова пандемія COVID-19 поставила перед людством і особистістю низку складних проблем соціального, філософського та психологічного характеру. Вимоги та обмеження, зумовлені введенням карантинних заходів, змінили соціальний ритм, вплинули на сприйняття Іншого, послабили соціальні зв'язки і под. Нового осмислення потребують такі категорії, як «свобода» і «відповідальність». Трансформується процес соціальної комунікації, суттєвих змін зазнає система освіти.

Метою даного дослідження є визначення соціальних та екзистенційних наслідків світової пандемії COVID-19.

Для досягнення мети були застосовані такі методи: екзистенційно-феноменологічний підхід – для дослідження концепту Іншого в умовах пандемії; порівняння – для зіставлення соціальних явищ, супутніх пандемії COVID-19 та інших масштабних епідемій; індукції – для виявлення загальних сучасних тенденцій соціальних трансформацій.

Проаналізовано явище переходу роботи і навчання на дистанційний режим. Висвітлено такі негативні риси роботи у дистанційному режимі, як змішання сфер роботи і дозвілля, послаблення соціальних зв'язків у робочих колективах, посилення залежності від гаджетів. До позитивних рис віднесено можливість творчої самореалізації, підвищення комфортабельності робочих умов та ін.

Досліджуючи явище дистанційної освіти, автор виділяє такі його негативні аспекти, як утрата духовного зв'язку учня та вчителя та проблема у встановленні соціальних зв'язків серед школярів та молоді. Серед позитивних аспектів зазначено розширення спектру вибору навчального закладу та підвищення рівня самостійності здобувачів освіти.

Виявлено позитивні та негативні наслідки соціальної ізоляції. До перших належать духовні проблеми, супутні стану самотності, сприйняття Іншого як загрози та загальна тенденція до послаблення і віртуалізації соціальних зв'язків. До других віднесено можливість духовного розвитку особистості, укріплення родинних зв'язків, активізацію мотиву турботи про Іншого.

Показано наявність у сучасній масовій свідомості концепцій змов та конспірології, а також появи міфів, викликаних ситуацією пандемії. Автор аналізує зміст категорії свободи в добу пандемії, підкреслює важливість усвідомлення свободи морально-етичного вибору в умовах карантинних обмежень.

Ключові слова: пандемія, COVID-19, соціальна ізоляція, соціальний ритм, соціальні зв'язки, свобода, Інший.

Вступ. Пандемія COVID-19 поставила перед людством і соціумом узагалі та особистістю зокрема низку непростих питань і викликів. Окрім проблем, безпосередньо пов'язаних із загрозою життю та здоров'ю, виникла низка питань соціального, психологічного та філософського характеру.

Зокрема, комплекс вимог та обмежень, спричинений введенням карантинних заходів, змінив соціальний ритм, вплинув на сприйняття Іншого, послабив соціальні зв'язки і под. Нового осмислення потребують такі категорії, як «свобода» і «відповідальність». Трансформується процес соціальної комунікації, суттєвих змін зазнає система освіти.

Складним випробовуванням для суспільства й особистості постали соціальна ізоляція та самоізоляція. Соціально-психологічні наслідки цих явищ спостерігаються навіть після закінчення періоду тривалих локдаунів.

Утім, осмислюючи негативний вплив пандемії, важливо не випускати з фокусу дослідницької уваги позитивні можливості та шляхи розвитку, що відкрилися світові в ході наймасштабнішого колективного випробовування сучасності. Саме комплексний огляд негативних та позитивних соціальних змін дасть змогу створити об'єктивну картину стану сучасного суспільства.

Соціальні та психологічні наслідки пандемії COVID-19 сьогодні є предметом численних наукових досліджень. Так, Ю.Г. Волков та В.І. Курбатов досліджують предметну сферу глобальної соціології, яка включає у себе пандемію коронавірусу, та формулюють прогнози щодо майбутнього соціального устрою. Д. Блек здійснює порівняння соціальних процесів, що мали місце під час пандемії COVID-19 та інших масштабних епідемій в історії. В.В. Козлов розглядає психологічні та соціально-психологічні феномени кризи пандемії COVID-19. Н.В. Сидячева, А.В. Губанов і Л.Е. Зотова виявляють соціально-психологічні детермінанти психологічного самопочуття під час пандемії. А.Е. Хасуєв здійснює соціально-філософський аналіз ізоляції людини. З.М. Атаманюк досліджує категорію свободи в контексті пандемії коронавірусу. В. Шульте розглядає особливості роботи в дистанційному режимі.

Інтерес представляють також наукові праці, написані ще до початку пандемії коронавірусу, а саме: В.В. Луканова досліджує конституційні аспекти пандемії як антисистеми; М.М. Лященко визначає соціально-філософські засади самотності; у публікаціях А.В. Дроздової ми знаходимо вивчення особливості сучасної темпоральності. Під час роботи над дослідженням авторка також зверталася до праць таких видатних філософів-екзистенціалістів, як А. Камю і Ж.-П. Сартр. Ця стаття має оглядовий характер і являє собою спробу філософського осмислення кола проблем і можливостей, породжених ситуацією світової пандемії.

Мета та завдання. Метою дослідження є визначення соціальних та екзистенційних наслідків світової пандемії COVID-19.

Постановка мети зумовила розв'язання таких завдань:

- висвітлення соціальних наслідків переходу роботи і навчання у дистанційний режим;
- аналіз феномену самотності в контексті соціальної ізоляції;
- висвітлення змісту концепту Іншого в період пандемії;
- філософське осмислення змісту категорії свободи в умовах доби жорстких локдаунів;
- дослідження наслідків зміни соціального ритму, спричиненої карантинними обмеженнями;
- висвітлення ірраціональних аспектів масової свідомості в добу пандемії.

Методи дослідження. Для досягнення мети були застосовані такі методи: екзистенційно-феноменологічний підхід – для дослідження концепту Іншого в умовах пандемії; порівняння – для зіставлення соціальних явищ, супутніх пандемії COVID-19 та інших масштабних епідемій; індукції – для виявлення загальних сучасних тенденцій соціальних трансформацій.

Результати. Від початку розповсюдження нової небезпечної хвороби як у медіапросторі, так і в науковому дискурсі неодноразово лунала теза, що світ безповоротно змінився і ніколи не буде таким, як раніше. Питання про масштаби змін залишається відкритим, оскільки пандемія ще триває і досить складно спрогнозувати, які соціокультурні процеси і явища будуть актуальними після її закінчення. Безперечним залишається те, що соціальні трансформації тією чи іншою мірою матимуть місце в постпандемійному світі.

Як пише українська дослідниця В.В. Луканова, пандемія – це не лише глобальна загроза людству, а й «виклик, що пробуджує сили до пошуку інших горизонтів існування» [7, с. 87], адже така екстремальна ситуація не лише завдає фундаментальної загрози, а й випробовує людську волю, стійкість, мужність, здатність до спротиву [7, с. 90]. Такий виклик здатен розвинути зазначені якості у індивіда, а також підвищити значущість відповідних соціальних цінностей і скорегувати зміст поняття «соціально схвалювана поведінка».

В.В. Козлов вважає, що пандемія призвела до декількох криз. По-перше, це цивілізаційна криза світового масштабу, що торкнулася усіх жителів планети. По-друге, криза у великих суспільних системах (етнічних групах, державах). По-третє, криза у малих соціальних групах (сім'я, трудові та навчальні групи). Урешті, дослідник виділяє особистісну кризу [6, с. 41–42].

Причинами зростання кризових настроїв учений називає дисбаланс в особистісній, соціальній та творчій сферах, перевантаження психіки людей [6, с. 42].

Слід зазначити, що пандемія коронавірусу є не першим лихом усесвітнього масштабу в історії людства. Варто згадати пандемію іспанського грипу, що тривала з 1918 по 1920 р., у ході якої було заражено третину населення планети. Проте умови, в яких існує соціум, за останнє століття значно змінилися, і досвід, отриманий під час пандемії початку ХХ ст., складно застосувати сьогодні. Іншими стали технологічні можливості людства, прискорилися соціальні ритми, а головне – з'явилися нові шляхи комунікації, такі як Інтернет, телебачення і мобільний зв'язок. Отже, колективний досвід, отриманий людством під час пандемії, не має прямих аналогів в історичному вимірі.

Сучасні засоби комунікації забезпечили умови для дистанційної взаємодії, що дало змогу ввести тривалі карантинні обмеження, не припиняючи діяльність закладів освіти, державних установ або підприємств. Завдяки такій організації діяльності вдалося уникнути економічного колапсу, проте перехід спілкування у дистанційну площину породив низку філософських та соціальних питань. До таких слід віднести змішання сфер роботи/навчання і дозвілля, послаблення соціальних зв'язків у робочих та навчальних колективах, посилення залежності від гаджетів, і цей список далеко не є вичерпним.

Змішання робочої та дозвільної сфер передусім пов'язане з перенесенням робочого (навчального) простору у простір оселі. З одного боку, дане змішання ніби розриває межі оселі, адже, увібравши у себе робоче місце, дім перестає бути так званою «тихою гаванню». Водночас віддалена робота, як правило, дає змогу вивільнити час на відпочинок, особистісний саморозвиток, реалізацію особистістю власних творчих задумів, створення онлайн-бізнесу. Як зазначає В. Шулте, дистанційний режим роботи не лише робить більш комфортабельним рівень життя тих, хто працює, а й підвищує продуктивність трудової діяльності. Шулте також зауважує, що на ефективність віддаленої роботи впливають умови проживання людини [16].

Складним випробовуванням під час пандемії для всього людства стали тривалі соціальна ізоляція та самоізоляція. Досліджуючи соціальну ізоляцію, неможливо оминати увагою філософське осмислення феномену самотності. Згідно з позицією екзистенціалістів, тільки будучи самотньою, людина здатна збагнути свою справжню сутність, тобто почати істинно жити та існувати [10, с. 12].

Такої точці зору протистоїть підхід, згідно з яким самотність корелює зі смертю та несвободою. Нерідко самотня людина сприймається соціумом як мертва, а інші люди ніби вмирають для неї. Отже, такий стан руйнує індивіда морально і душевно, виснажує його сили, позбавляє ціннісно-сміслових орієнтацій [8, с. 17]. На думку М. Лященко, самотність може бути продуктивною лише на певному життєвому етапі. До позитивних духовних змін призводить лише усамітнення, тобто самотність, що має тимчасовий характер. Отже, самотність – це вимушений і вторинний модус буття людини [8, с. 20].

Зіставивши та резюмувавши зазначені позиції, бачимо, що соціальна ізоляція як ситуація вимушених усамітнення та самотності має такі екзистенційні наслідки. Недовге перебування індивіда в умовах соціальної ізоляції здатне спричинити певні позитивні духовні зміни, пов'язані з позбавленням від конформістської позиції, усвідомленням ціннісних пріоритетів та пізнанням меж власного буття взагалі. Самоізоляція послугувала поштовхом для усвідомлення нового досвіду та показала істинну цінність людського спілкування [11]. Для багатьох самоізоляційне усамітнення стало поштовхом для пошуку сенсу власного існування, переосмислення минулого, переходу до більш свідомого ставлення до свого життя.

Утім, слід зауважити, що довге перебування у стані соціальної самоізоляції несе із собою цілком визначені ризики для індивіда: психологічні та екзистенційні проблеми, зумовлені почуттям несвободи та незадоволеною потребою у спілкуванні, живій соціальній взаємодії, яка для людини є базовою.

Окремо слід розглянути соціальну ізоляцію родини, коли всі члени сім'ї опиняються надовго замкненими під одним дахом. З одного боку, така ситуація є приводом для зміцнення внутрішньосімейних зв'язків, пошуків нових ідей для сумісного дозвілля. У цьому разі позитивним наслідком соціальної ізоляції можна вважати укріплення соціальних та духовних зв'язків із рідними та близькими, з якими провели період локдауну [12].

Проте практика показала, що пандемія у цілому та самоізоляція зокрема спричинили зріст домашнього насилля і розлучень [6, с. 42]. Пандемія ніби стала лакмусовим папірцем сімейного благополуччя та злагоди, проявивши і загостривши проблеми у відносинах. Екстремальні умови безстрокової самоізоляції на загальному тлі тривоги, загрози та невизначеності стали серйозним та складним випробовуванням для сім'ї як малої соціальної групи.

Обмеження соціальних контактів, спричинене карантинними заходами, внесло певні корективи у сприйняття Іншого. Концепт Іншого ми пропонуємо розглянути крізь призму екзистенційно-феноменологічного аналізу. Згідно з даним підходом, опосередковуючою функцією наявності Іншого у світі виступає тіло, яке опосередковує всі спостережувані відношення між Я та Іншим [4]. У зв'язку із ситуацією пандемії тема тілесності стала пріоритетним об'єктом дослідницької уваги, активізувалася у буденному дискурсі та набула центрального значення для екзистенційної рефлексії кожного дорослого індивіда.

За таких умов у сприйнятті Іншого на перший план вийшли мотиви загрози, небезпеки. Отже, Інший у силу об'єктивних епідеміологічних ризиків сприймається як такий, що несе загрозу Моему здоров'ю і навіть життю, а отже, набуває якостей Чужого. Таку тенденцію посилює досвід соціальної ізоляції, що послабляє соціальні зв'язки та викликає тим самим звикання до усамітнення.

Свій відбиток на сприйнятті Іншого накладає необхідність носити маску. Закрите обличчя робить Іншого ще більш віддаленим, закритим від Мене. Зважаючи на те, що, за деякими прогнозами, маска в майбутньому стане невід'ємним атрибутом людини, яка відвідує суспільне місце, можемо припустити в майбутньому суттєві зміни у розумінні Іншого як у буденному, так і у філософському дискурсі.

Водночас у суспільстві спостерігається орієнтація на турботу про Іншого, адже в непростих умовах поширення хвороби Я так само стає потенційно небезпечним, таким, що несе загрозу. Таким чином, дотримуючись карантинних обмежень, Я демонструю свою відповідальність за здоров'я і життя Іншого. Виникає парадокс, згідно з яким збільшуючи дистанцію з Іншим, Я тим самим солідаризуюсь із ним.

У період суворих локдаунів і перед досить вірогідною можливістю їх повернення необхідним стає осмислення і переосмислення категорії свободи. Тут слід згадати роздуми французького філософа А. Камю, викладені ним в романі «Чума». Змальовуючи переживання городян, у чиє місто прийшла смертельна хвороба, автор пише: «Вони як раніше робили справи, готувалися до подорожей і мали свої власні думки. Як же вони мали повірити в чуму, що одразу перекреслює майбутнє, усі подорожі і суперечки? Вони вважали себе вільними, але ніхто ніколи не буде вільним, поки існують лиха» [5].

Карантинні заходи, спричинені епідеміологічною загрозою, у першу чергу обмежили свободу пересування. Подібно до стихійного лиха пандемія перекреслила плани мільйонів людей, примусила кожного відчувати власне безсилля. Як зазначають дослідники, люди втратили можливість суб'єктивного конструювання реальності, можливість керування власної активності та її регулювання [15], через що кожен тією чи іншою мірою був вимушений замислитися над змістом категорії свободи.

Українська дослідниця З. Атаманюк характеризує свободу як «найважливіший атрибут особистості, без якого неможлива соціальна і духовна реалізація її основних потреб» [1, с. 383]. В умовах численних обмежень важливим стало питання віднаходження сфери діяльності, у якій мав би місце певний ступінь свободи, оскільки, живучи в умовах тотальної несвободи, особистість зазнає руйнування.

Сферою свободи за умови суворих обмежень може бути свобода творчої реалізації, свобода спілкування за допомогою цифрових засобів комунікації і головне – свобода морально-етичного вибору. Вибору піддаватися масовим панічним настроям чи зберігати ясність і критичність мислення, проявляти агресію щодо Іншого чи турбуватися про нього, брати на себе відповідальність чи бути конформістом, творити чи руйнувати, у кінцевому підсумку – залишатися людиною чи ні. І саме цей вибір нині є найважливішим проявом свободи, а особисте усвідомлення факту його наявності – найкращим духовним щитом від такого лиха, як пандемія.

Стосовно свободи у соціальному контексті слід навести думку З. Атаманюк, згідно з якою світові загрожує попит на авторитаризм. Така загроза виникла, оскільки демократії не змогли оперативнo відреагувати на епідеміологічну загрозу та захистити населення [1, с. 197]. У такому контексті усвідомлення можливості свободи вибору в протизагу бажання несвободи набуває ще більшої значущості.

Коллективний досвід соціальної ізоляції змінює колективні уявлення про те, яку поведінку слід уважати соціально схвалюваною. Так, якщо до пандемії соціально успішним уважався індивід, що активно підтримував соціальні контакти та зв'язки, то сьогодні подібний індивід вважається таким, що несе для суспільства епідеміологічну загрозу.

Інформаційні технології зробили можливим у період найсуворішого карантину переспрямувати соціальну активність індивіду, а саме перенести її у соціальні мережі та Інтернет-простір узагалі. Отже, можна говорити про загальну віртуалізацію соціальних зв'язків.

У віртуальний вимір у добу локдаунів було перенесено соціальні події, які раніше неодмінно передбачали фізичну згуртованість і живу взаємодію. Онлайн проводилися концерти, вистави, шкільні випускні і навіть весілля. Це свідчить про адаптивність соціуму до екстремальних умов. Проте, на нашу думку, подібна практика повинна припинитися одночасно з припиненням карантинних обмежень. Безперечно, онлайн-заходи мають певні позитивні грані. Це, наприклад, економія часу на дорогу до заходу, можливість у будь-який момент покинути онлайн-конференцію та ін. Проте не слід не брати до уваги негативні аспекти зазначеного явища, а саме неповну емоційну залученість учасників до того, що відбувається, відсутність живого спілкування. «Звікання» соціуму до віртуальної взаємодії здатне породити патерни соціальної поведінки, які завдадуть значної шкоди внутрішньогруповим соціальним зв'язкам, призведуть до ситуації загального відчуження.

Окремо необхідно згадати процес перенесення в дистанційний режим освітньої діяльності. Гостру проблему ми вбачаємо у неможливості в таких умовах адекватної соціалізації дітей та підлітків. Досвід дистанційного навчання школярів та студентів показав ті суспільні ризики, які принесе із собою довгострокова онлайн-освіта. До найнебезпечніших із них належать зниження загального рівня професійної підготовки здобувачів, підвищення вірогідності необ'єктивного оцінювання засвоєного матеріалу, втрата духовного зв'язку між учнем та вчителем. У випадку школярів це ще й відсутність для дитини практики встановлення соціальних контактів та соціальних відносин з однолітками, що в перспективі може завадити їхній удалій соціалізації.

Проте слід зауважити, що освіта онлайн відкриває перед здобувачами більш широкий спектр вибору навчального закладу, адже не таким важливим стає чинник місця. Також в умовах дистанційної освіти підвищується рівень самостійності здобувачів. Утім, автор вважає, що у цьому разі позитивні аспекти в жодному разі не перевищують негативні.

У період жорстких локдаунів відбулися суттєві трансформації соціального ритму. Ці метаморфози потягнули за собою зміни у соціальній реальності у цілому, оскільки ритм являє собою потужний адаптаційний, відтворюючий та інтегруючий механізм.

У ситуації соціальної ізоляції, яка для багатьох поєдналася з утратою роботи або з вимушеною безстроковою відпусткою, відбулося випадіння індивіда з усталеного буденного ритму, що являє собою чергування роботи/навчання та відпочинку. Подібне порушення звичного режиму призвело до втрати індивідом почуття стабільності, що посилювалося невизначеністю, спричиненою відсутністю прогнозів щодо завершення періоду соціальної ізоляції. Порушення індивідуального ритму стало одним зі значущих чинників екзистенційних криз, розповсюджених у період серйозних карантинних обмежень.

Проте дане явище, окрім негативних аспектів, має деякі позитивні наслідки. Дослідники зазначають, що поява інформаційних технологій призвела до появи феномену пришвидшеної комунікації. Остання ж стискає і фрагментує час та скорочує теперішнє [3, с. 175]. Але для індивіда, що перебуває на соціальній ізоляції, теперішнє здобуло тривалість. Перебування у тривалому теперішньому на відміну від ситуації швидкої комунікації сприяє орієнтації на

споглядання та рефлексію [9, с. 121]. Для багатьох особистостей подібне випробовування стало поштовхом для перегляду ціннісних та світоглядних орієнтирів.

Вище було зазначено, що пандемія COVID-19 не має прямих аналогів в історії людства. Проте існують універсальні феномени, супутні епідеміям на будь-якому історичному етапі. Так, американський соціолог Д. Блек зазначає, що соціальні потрясіння завжди спричинюють появу теоретичних концепцій змов та конспірології у поєднанні з панічними настроями в суспільстві. Досліджуючи наслідки бубонної чуми в Європі, вчений виділяє такі реакції суспільства, як хибна інформація, хибні звинувачення, масові вбивства євреїв та інших груп підозрюваних [13]. Сучасною ілюстрацією подібної масової паніки можуть слугувати випадки проявів агресивної поведінки щодо людей, які реально чи ймовірно являли собою епідеміологічну загрозу.

Осмыслиючи феномен пандемії COVID-19, Блек прогнозує появу нових змов. Ілюстрацію цього дослідник вбачає у звинуваченнях Китаю з боку Сполучених Штатів Америки та у відповідних обвинуваченнях, згідно з якими інфекцію до Китаю занесли американські військово-службовці. На думку Д. Блека, так проявляється природне національно-соціальне почуття звинувачення та виправдовування [14].

В умовах соціальних потрясінь, спричинених пандемією, відбувається актуалізація ірраціональних, міфологічних пластів свідомості. Це знаходить своє відображення у продукуванні численних міфів та їх активній циркуляції у масовій свідомості. Науково-технічний прогрес не є перешкодою для протікання цього процесу. І більше того, сучасні Інтернет-ресурси та засоби зв'язку – соціальні мережі, онлайн-спільноти та месенджери – являють собою шляхи для розповсюдження міфології пандемії.

По-перше, це стосується ірраціональних версій походження вірусу. По-друге, нині має місце комплекс міфологічних уявлень щодо небезпечності вакцинації. Причому дані уявлення пов'язані не з об'єктивними чинниками, що стосуються сфери медицини, а з містичними або фантастичними страхами. Третя група міфів включає у себе рекомендації щодо профілактики та лікування захворювання, але такі, що не мають під собою наукового підґрунтя та носять характер панацеї, «чарівного методу».

У сучасному світі ще задовго до появи COVID-19 поширеним був мотив апокаліпсису, що проявлялося у розповсюдженні даної теми в літературі та кіно. Із поширенням пандемії сталося так, що колективний страх здобув утілення у реальності. Розтиражовані художні образи ще більше посилити колективну тривожність і сприяли зростанню панічних настроїв.

Аналізуючи соціальні трансформації, зумовлені пандемією, дослідники розробляють прогнози щодо подальших її соціальних наслідків. Насамперед це посилення атомізації суспільства, спричинене масовим соціальним дистанціюванням. Ця тенденція проявлятиметься у роздробленості соціальних відносин. Разом із тим слід очікувати на посилення протилежної тенденції, а саме соціальної солідарності, формування нової соціальної етики, що полягає у «підтримці близькості з близькими і дистанції з далекими» [2, с. 22]. Зачатки обох процесів ми вже можемо спостерігати у суспільстві. Ймовірно, такі соціальні метаморфози потягнуть за собою зміни у повсякденному та діловому етикеті, внесуть корективи у родинні стосунки. Таким чином, визначальним у соціалізації індивіда стане розстановка пріоритетів щодо встановлення та зміцнення соціальних зв'язків.

Серед прогнозів щодо картини посткоронавірусного суспільства слід зазначити також висування на авансцену питань глобальної економіки, пов'язаної з негативними економічними наслідками пандемії; актуалізацію проблеми безпеки, включаючи продовольчу, соціальну, медичну та біологічну безпеку; посилення уваги до цифрових технологій у виробничій, соціальній та освітній сферах [2, с. 28–29]. Як бачимо, деякі із цих трендів мали місце ще до розповсюдження по планеті коронавірусу. Пандемія ж значно пришвидшила їх поширення.

Висновки. Пандемія коронавірусу стала безпрецедентним явищем в історії людства. Серед попередніх масштабних епідемій вона не має прямих аналогів, оскільки відбулася у принципово нових соціальних та інформаційних умовах.

Пандемія як всесвітнє соціальне потрясіння принесла із собою численні суспільні та екзистенційні проблеми і разом із тим, будучи яскравим викликом, відкрила перед людством і особистістю деякі можливості розвитку та солідаризації. Окрім того, вона стала каталізатором соціальних процесів, які до того протікали у значно повільнішому темпі.

Однією з найсуттєвіших соціальних трансформацій, спричинених розповсюдженням COVID-19, став перехід роботи та навчання у дистанційний режим. Віддалена робота має такі негативні риси, як змішання сфер роботи і дозвілля, послаблення соціальних зв'язків у робочих колективах, посилення залежності від гаджетів. До позитивних рис слід віднести можливість творчої самореалізації, підвищення комфортабельності робочих умов та ін. Щодо дистанційної освіти підкреслимо такі загрози, як утрата духовного зв'язку учня та вчителя, а також проблема у встановленні соціальних зв'язків серед школярів та молоді. Утім, слід зауважити, що освіта онлайн відкриває перед здобувачами можливості більш вільного вибору навчального закладу та підвищує рівень самостійності тих, хто навчається.

Тяжким випробуванням для суспільства й особистості стала соціальна ізоляція, що принесла як позитивні, так і негативні наслідки. Серед негативних бачимо духовні проблеми, супутні стану самотності, сприйняття Іншого як загрози та загальну тенденцію до послаблення і віртуалізації соціальних зв'язків. До позитивних наслідків належать можливість духовного розвитку особистості, укріплення родинних зв'язків, активізація мотиву турботи про Іншого, а також перебування індивіда в так званому тривалому теперішньому, що налаштовує на рефлексію та споглядання.

Ситуація пандемії, як і в минулі часи, стала приводом для появи концепцій змов та конспірології. Як і раніше, колективна загроза призвела до створення численних міфів, зокрема таких, що пояснюють походження вірусу, проголошують небезпеку вакцинації та пропонують панацею, здатну обов'язково захистити від інфекції.

Перегляду підлягає категорія свободи. В умовах карантинних обмежень сферою свободи стають свобода творчості, свобода онлайн-комунікації і, найголовніше, свобода морального вибору між відповідальністю і комфортизмом, агресією і турботою, людяністю і бездушністю.

Перспектива подальших наукових досліджень даної теми пов'язана з подальшим вивченням соціальних трансформацій, спричинених пандемією взагалі та соціальною ізоляцією зокрема, висвітленням соціальних змін, специфічних для українського соціуму, та формуванням стратегій нівелювання негативних соціальних наслідків пандемії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманюк З.М. Соціально-філософські основи свободи як фактора соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства : дис. ... докт. філос. наук : 09.00.03. Одеса, 2021. 429 с.
2. Волков Ю.Г., Курбатов В.І. Глобальная социология пандемии: отечественные и зарубежные сценарии и тренды. *Гуманитарий Юга России*. 2020. Т. 9(42). № 2. С. 17–32.
3. Дроздова А.В. Новая темпоральность повседневных практик в онлайн-коммуникации. *Ярославский педагогический вестник*. 2019. № 4(109). С. 173–177.
4. Другой : Новая философская энциклопедия. Москва : Мысль, 2010. URL: <https://iphlib.ru/library/collection/newphilenc/document/HASH21229e574112e8bdb76221> (дата звернення: 17.05.2021).
5. Камю А. Чума / пер. Н. Жарковой. Москва : АСТ, 2005. 368 с.
6. Козлов В.В. Динамика психологического содержания кризиса пандемии. *Известия Иркутского государственного университета. Серия «Психология»*. 2020. Т. 34. С. 40–57. URL: <https://doi.org/10.26516/2304-1226.2020.34.40>.
7. Луканова В.В. Пандемія як антисистема: аналіз конститутивних аспектів. *Грані*. 2018. Т. 21. № 11. С. 86–93.
8. Лященко М.Н. Социально-философские основания одиночества. *Социум и власть*. 2017. № 1(63). С. 16–22.
9. Нивня А.А. Социальная изоляция: темпоральный аспект. *Людина як цілісність: філософський, психологічний, медичний та юридичний полілог – від теорії до практики* : матер. III Міжнар. наук. конф., м. Одеса, 01 жовтня 2020 р. Одеса, 2020. С. 119–121.

10. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии. Москва : Республика, 2000. 639 с.
11. Сидячева Н.В., Губанов А.В., Зотова Л.Э. Социально-психологические детерминанты психологического самочувствия в период пандемии COVID-19: данные международного исследования. *Вестник МГОУ. Серия «Психологические науки»*. 2020. № 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-psihologicheskie-determinanty-psihologicheskogo-samochuvstviya-v-period-pandemiicovid-19-dannye-mezhdunarodnogo> (дата звернення: 04.05.2021).
12. Хасуев А.Э. Социальная изоляция и самоизоляция человека: социально-философский анализ. *Экономические и гуманитарные исследования регионов*. 2020. № 2. С. 122–128.
13. Black D. *Moral time*. New York : Oxford University Press, 2011. 288 p.
14. Manning J. *Sociology of Pandemic*. *Mountaineer Sociology*. URL: <http://socialgeometer.com/index.php/2020/03/16/sociology-of-pandemic/> (дата звернення: 01.05.2021).
15. Roy D., Sinha K. Cognitive biases operating behind the rejection of government safety advisories during COVID-19 pandemic. *Asian Journal of Psychiatry*. 2020. Vol. 51. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2020.102048> (дата звернення: 01.05.2021).
16. Schulte V. In the home office era, controlling bosses are out. *CNN Money Switzerland*. URL: <https://www.cnnmoney.ch/news/in-the-home-office-era-controlling-bosses-are-out> (дата звернення: 01.05.2021).

REFERENCES

1. Atamanyuk, Z.M. (2021). Sotsialno-filosofski osnovi svobodi yak faktora sotsiokulturnih transformatsiy suchasnogo ukrayinskogo suspilstva [Socio-philosophical foundations of freedom as a factor of socio-cultural transformations of modern Ukrainian society] : dis. ... dokt. filos. nauk : 09.00.03. Odesa [in Ukrainian].
2. Volkov, Y.H., & Kurbatov V.I. (2020). Hlobalnaia sotsyolohiya pandemyy: otechestvennye y zarubezhnye stsenaryy y trendy [Global sociology of a pandemic: domestic and foreign scenarios and trends]. *Humanytaryi Yuha Rossyy*, v. 9 (42), 2, 17–32. [in Russian].
3. Drozdova, A.V. (2019). Novaia temporalnost povsednevnykh praktyk v onlain-kommunikatsyy [New temporality of everyday practices in online communication]. *Yaroslavskiy pedahohycheskiy vestnyk*, 4 (109), 173–177 [in Russian].
4. Druhoi. Novaia fylosofskaia entsyklopedyia [Other. New philosophical encyclopedia]. (2010). <https://iphlib.ru/library/collection/newphilenc/document/HASH21229e574112e8bdb76221> [in Russian].
5. Kamiu, A. (2005). *Chuma [Plague]*. Per. N. Zharkovoi. AST. [in Russian].
6. Kozlov, V.V. (2020). Dynamika psikhologicheskogo sodержaniya kryzysa pandemyy [Dynamics of the psychological content of the pandemic crisis]. *Yzvestyia Yrkutskogo gosudarstvennogo unyversyteta. Seryia: Psikhologhiya*, 34, 40–57. <https://doi.org/10.26516/2304-1226.2020.34.40> [in Russian].
7. Lukanova, V.V. (2018). Pandemiia yak antysystema: analiz konstytutyvnykh aspektiv [Pandemic as an antisystem: analysis of constitutive aspects]. *Hrani*, 21 (11), 86–93 [in Ukrainian].
8. Liashchenko, M.N. (2017). Sotsyalno-fylosofskye osnovaniya odynochestva [Pandemic as an antisystem: analysis of constitutive aspects]. *Sotsyum y vlast*, 1 (63), 16–22 [in Russian].
9. Nyvnia, A.A. (2020). Sotsyalnaia yzoliatsyia: temporalnyi aspekt [Social isolation: the temporal aspect]. *Liudyna yak tsilisnist: filosofskiy, psikhologichnyi, medychnyi ta yurydychnyi poliloh – vid teorii do praktyky, mater. III Mizhnar. nauk. Konf*, 119–121 [in Ukrainian].
10. Sartre J.-P. (2000). *Bytje y nycto: Opyt fenomenologicheskoi ontolohyy [Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology]*. Respublyka [in Russian].
11. Sydiacheva, N.V., Hubanov, A.V., & Zotova L.E. (2020). Sotsyalno-psikhologicheskyye determynanty psikhologicheskogo samochuvstviya v peryod pandemyy COVID-19: dannye mezhhdunarodnogo yssledovaniya [Socio-psychological determinants of psychological well-being during the COVID-19 pandemic: international study data]. *Vestnyk MHOU. Seryia: Psikhologicheskyye nauky*, 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-psihologicheskie-determinanty-psihologicheskogo-samochuvstviya-v-period-pandemiicovid-19-dannye-mezhdunarodnogo> [in Russian].
12. Khasuev, A.E. (2020). Sotsyalnaia yzoliatsyia y samoyzoliatsyia cheloveka: sotsyalno-fylosofskiy analiz [Social isolation and self-isolation of a person: socio-philosophical analysis]. *Ekonomycheskye y humanytarnyye yssledovaniya rehyonov*, 2, 122–128. [in Russian].

13. Black, D. (2011). *Moral time*. Oxford University Press.
14. Manning, J. (2020, March 16). *Sociology of Pandemic*. Mountaineer Sociology. <http://socialgeometer.com/index.php/2020/03/16/sociology-of-pandemic>.
15. Roy, D., & Sinha, K. (2020). Cognitive biases operating behind the rejection of government safety advisories during COVID19 pandemic. *Asian Journal of Psychiatry*, 51. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2020.102048>
16. Schulte, V. (2020). *In the home office era, controlling bosses are out*. CNN Money Switzerland. <https://www.cnnmoney.ch/news/in-the-home-office-era-controlling-bosses-are-out>.

Nivnia Hanna Oleksandrivna

Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor at the Department of Socio-Economic Disciplines
Odesa State University of Internal Affairs
1 Uspenska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0392-7392

MAN AND SOCIETY IN THE FACE OF THE WORLD PANDEMIC

The global COVID-19 pandemic has posed several complex social, philosophical, and psychological challenges to humanity and the individual. The requirements and restrictions caused by the introduction of quarantine measures have changed the social rhythm, influenced the perception of the Other, weakened social ties, and so on. Categories such as freedom and responsibility now need a new understanding. The process of social communication is transforming, and the educational system is undergoing significant changes.

The purpose of this study is to determine the social and existential consequences of the global pandemic COVID-19.

The methods for achieving the goal include an existential-phenomenological approach to study the concept of Other in a pandemic, comparisons to compare social phenomena associated with the covid-19 pandemic and other large-scale epidemics, and induction to identify general current trends in social transformations.

The phenomenon of transition of work and study to the distance mode is analyzed. The article highlights such negative aspects of working remotely as mixing work and leisure, weakening social ties in work teams, and increasing dependence on gadgets. The positive features include the possibility of creative self-realization, increasing the comfort of working conditions and others.

Exploring the phenomenon of distance education, the author highlights such negative aspects as the loss of spiritual connection between student and teacher and problems in establishing social ties among students and young people. The positive aspects involve the expansion of educational institutions and increasing the level of independence of students.

Positive and negative consequences of social isolation are revealed. The beneficial effects refer to spiritual problems, concomitant states of loneliness, the perception of the Other as a threat, and the general tendency to weaken and virtualize social ties. The negative outcomes cover the possibilities of the individual's spiritual development, strengthening family ties, and activating the motive of caring for the Other.

The article points out the presence of the concepts of conspiracies and conspiracy in the modern mass consciousness, as well as the emergence of myths caused by the pandemic situation. The author analyzes the content of the category of freedom in the days of the pandemic, emphasizes the importance of awareness of freedom of moral and ethical choice in the context of quarantine restrictions.

Key words: pandemic, COVID-19, social isolation, social rhythm, social ties, freedom, Other.